

Vykhovanets', Ivan, and Horodens'ka, Kateryna. *Teoretychna Morfolohiya Ukrayins'koyi Movy (Theoretical Morphology of the Ukrainian Language)*. Kyiv: Pul'sary, 2004. Print.

Zahnitko, Anatoliy. *Teoretychna Hramatyka Ukrayins'koyi Movy: Morfolohiya (Theoretical Grammar of the Ukrainian Language. Morphology)*. Donetsk: DonDU, 1996. Print.

Zahnitko, Anatoliy. *Teoretychna Hramatyka Ukrayins'koyi Movy: Syntaksys (Theoretical Grammar of the Ukrainian Language. Syntax)*. Donetsk: DonNU, 2001. Print.

List of Sources

Den' (Day), 1998–2018. Web. 23 March. 2018.

Надійшла до редакції 24 березня 2018 року.

CATEGORICAL FEATURES OF VERBAL NOUNS

Nataliia Kostusiak

Department of Ukrainian Language, Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine

Abstract

Background: Recent studies of the grammatical system of modern Ukrainian language demonstrated the productivity and objectivity of concepts, supporters are trying to develop and apply new methods of analysis of various linguistic units and phenomena. In this vein there is a comprehensive description of the syntactical derivatives, creating the typology of transposed units, studying them in different ways. The relationship of the problem detects the studying of verbal nouns, clarifying their functional purpose, combination features with other components of sentences, formal syntactic and semantic syntactic potential of these secondary language signs.

Purpose: Comprehensive research of morphological verbal nouns, differentiation of central and peripheral manifestations of their categorical meanings.

Results: Orientation of verbs in the syntactic substantive position predetermines their morphologization and leveling of many verbal categories. Verbal nouns lose their tense, mood, person and voice, but maintain their aspect and valence, which get a status of transpositional categories. Like verbs, verbal nouns have the perfective aspect and the imperfective aspect. Substantives that are formed by non-affixal method mainly define the objectified continuous dynamics, and verbal nouns ending in *-ння* define the objectified effectiveness of action, process or state. The inter-level category of valence of verbal derivatives, as well as forming verbs, has seven grammemes. But verbal nouns that marked with the partial “fading” of valent positions in comparison with forming verbal forms. Specificity of derivative words is also that all dependent substantive components, even the subject, are at the right-side position.

Discussion: In modern Ukrainian literary language verbs can undergo syntactic, morphological and semantic substantivization. The categories of aspect and valence are maintained under the condition of morphological substantivization and some independent categories of gender, number and case are occurred. The perspective of the research is to study the grammatical categories of transposed words of other varieties.

Keywords: verb, noun, transposition, substantivization, tense, voice, mood, aspect, valence, gender, number, case.

Vitae

Nataliia Kostusiak is Doctor of Philology, Professor, Professor of Department of Ukrainian Language at Lesya Ukrainka Eastern European National University. Her areas of research interests include functional linguistics, cognitive linguistics, categorical linguistics and communicative linguistics.

Correspondence: nat_kostusyak@ukr.net

Ірина Поляк

УДК 811.161.2'366:821.161.2-3.09

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ КАТЕГОРІЇ НЕОЗНАЧЕНОСТІ

У статті досліджено структурні особливості функційно-семантичної категорії неозначеності, визрішено центральні та периферійні засоби її експлікації. Проаналізовано грамемне вираження неозначеності, що має опертям передусім семантико-синтаксичні параметри. Подано значеннєву класифікацію мовних одиниць, які експлікують функційно-семантичну категорію неозначеності.

Ключові слова: функційно-семантична категорія, субстанційна неозначеність, предикатно-кількісна неозначеність, адвербіально-темпоральна неозначеність, адвербіально-кількісна неозначеність, адвербіально-локативна неозначеність, атрибутивна неозначеність.

Попри тривалу традицію дослідження різних функційно-семантичних категорій і значні досягнення у сфері функціоналізму залишається ще багато нерозв'язаних питань. Зокрема, пильної уваги потребує вивчення функційно-семантичної категорії неозначеності як самостійної величини. У сучасній науковій парадигмі її зазвичай аналізують в опозиції до означеності. Тому виокремлення категорії неозначеності, визначення її

структури, особливостей уживання – важливий крок для комплексного опису цілісної системи функційно-семантичних категорій сучасної української літературної мови.

Категорія неозначеності є найменш простудійованою категорійною одиницею. Спроби описати деякі фрагменти її вираження знаходимо в працях таких науковців, як І. Р. Вихованець (Vykhovanets'), К. Г. Городенська (Horodens'ka), Н. В. Кавера (Kavera), І. В. Дудко (Dudko), Н. М. Попович (Popovych), О. Ю. Семенко (Semenenko), В. М. Кондратюк (Kondratiuk) та інших. Зокрема, у статті “Типологія засобів вираження неозначеної кількості в сучасній українській мові” В. М. Кондратюк підтверджує статус категорії неозначеності як функційно-семантичної, аналізує її репрезентацію на словотвірному, лексичному та морфологічному рівнях, з'ясовує місце категорії неозначеності в мовленні. “Мовленнєва неозначеність – це реалізація певної характеристики в конкретному висловленні, найчастіше вона застосовується як прийом або засіб осмислення тексту (алегорії, алюзії, різного роду інтертекстуальні елементи, одночасна наявність двох планів опису тощо)” (Kondratiuk 36–37). І. В. Дудко докладно характеризує семантику функціонування неозначених займенників, акцентує увагу на їхній участі у вираженні різних модифікацій неозначеності. Дослідниця зазначає, що “неозначені займенники виконують подвійну функцію, виступаючи виразниками об'єктивно-прагматичної та суб'єктивно-прагматичної неозначеності” (Dudko 6–7). Класифікаційну палітру компонентів кількості, у якій представлено неозначено-кількісні мовні одиниці з різними семантичними варіантами, знаходимо в працях І. Р. Вихованця (Vykhovanets' “Narysy z funktsionalnoho syntaksysu ukrainskoi movy” 110), О. Г. Межова (Mezhov 41), Н. М. Попович (Popovych 5–8), К. Г. Городенської (Horodens'ka “Semantychnyu i morfolohichnyupotentsialpredykativkil'kosti” 24–26) та ін. З огляду на відсутність комплексного дослідження розглядуваної категорійної величини, її структурної організації, класифікаційної схеми всіх мовних одиниць, які моделюють неозначеність, порушена в статті тема актуальна.

Метою праці є структурно-семантичний аналіз категорії неозначеності, що слугує основою для її внутрішнього грамемного членування. Встановлена мета мотивує необхідність розв'язання таких **завдань**: 1) схарактеризувати структурні особливості функційно-семантичної категорії неозначеності; 2) проаналізувати кожну з виділених граем розглядуваної категорійної величини, що має опертям передусім семантико-синтаксичні параметри; 3) зацентувати на центральних та периферійних мовних одиниць, які експлікують функційно-семантичну категорію неозначеності.

Для граматичного ладу сучасної української літературної мови характерна наявність розгалуженої системи граматичних категорій. “Грамматичні категорії – це узагальнені, інтегральні одиниці, які ґрунтуються на встановленні корелятивної взаємозалежності між двома чи більшою кількістю граматичних значень, виражених певною системою співвідносних граматичних форм” (“Suchasnaukrayins'kaliteraturnamova: morfolohiia” 12). На думку І. Р. Вихованця, “у граматичних категоріях найповніше відбито світобачення нашого народу, спосіб об'єднання слів у синтаксичні конструкції для вираження думок та почуттів і потенціал творення нових слів” (Vykhovanets' “Teoretychnizasadykatehoriinoihramatykyukrainskoimovy” 3). Грамматичні категорії досліджують відповідно до рівневої організації мовної системи, а саме на синтаксичному, морфологічному та словотвірному рівнях. Будь-яка категорія ґрунтується на поєднанні змісту (семантики) і вираження (формальних показників семантики). Зазначені кваліфікаційні принципи актуальні й для аналізу неозначеності. Тому, дефінуючи вказану категорійну величину, потрібно передусім керуватися її змістовими параметрами та зважати на центральні та периферійні засоби експлікації. Безпосередній вияв категорії – це система її граем. Як відомо, категорія існує тоді, коли має дві чи більше граем. Оскільки неозначеність – функційно-семантична категорія, то грамемне членування має опертям передусім семантичні параметри. Відповідно до цього доцільним вважаємо вирішення таких граем: субстанційна неозначеність, предикатно-кількісна неозначеність, адвербіально-темпоральна неозначеність, адвербіально-кількісна неозначеність, адвербіально-локативна неозначеність, атрибутивна неозначеність. Перша грамема охоплює п'ять семантичних відтінків – значення суб'єктної неозначеності, об'єктної неозначеності, адресатної неозначеності, інструментальної неозначеності, локативної неозначеності, що експлікують семантику предметності. Їхні маркери здатні функціонувати в структурі семантично елементарних конструкцій, заповнюючи прогнозовані предикатом валентно зумовлені позиції. Своєрідністю вияву вирізняються граматичні значення, пов'язані з кількісною неозначеністю. З одного боку, її експлікують слова, що на семантико-синтаксичному рівні виконують найцентральнішу роль предиката, а з іншого – мовні одиниці, засвідчені в периферійній детермінантній сфері, відповідно до чого вважаємо за потрібне розмежувати граему предикатно-кількісної неозначеності та адвербіально-кількісної неозначеності. До граматичного значення другого різновиду тяжіють граеми адвербіально-темпоральної та адвербіально-локативної неозначеності. Лексеми, які моделюють атрибутивну неозначеність, перебувають у прислівній, зокрема присубстантивній сфері. Усі вирішені граеми структурують аналізовану функційно-семантичну категорію, оскільки мають узагальнений зміст неозначеності.

Докладний аналіз джерельної бази уможливило розмежування центральних та периферійних маркерів, що формально реалізують кожну з граем розглядуваної категорії. Роль засобів експлікації неозначеності виконують різні частини мови, серед яких з огляду на частотність вживання центр формують займенники, меншою мірою в цій сфері засвідчені іменники та числівники. Кожну з граем структурують неозначені компоненти з указівкою на певні особливості. Розглянемо докладніше кожен із типів.

I. Субстанційна неозначеність – грамема функційно-семантичної категорії неозначеності, яка позначає невизначених, невідомих осіб чи інших реалізаторів дії, процесу, стану, об'єктів, адресатів, локативів, інструменталів, що мають специфічні засоби вираження. Глибший семантичний аналіз вказаної грамеми уможливує виділення таких значеннєвих відтінків:

1) суб'єктна неозначеність, яка функціонує задля маркування невизначених осіб, невідома їх кількість як виконавців певної дії, реалізаторів процесу, носіїв стану, якісної ознаки й формально представлена переважно неозначеними займенниками, рідше – іменниками чи складеними компонентами: *...хтось із упертюхів одержав догану...* (Zabuzhko); *Прокинулась я від того, що хтось термосив мене за плечі* (Rozdobudko “Vin: Rankovyiprybyralnyk”); *...цілу історію комусь треба було замовчати* (Zabuzhko); *Багато людей з'ясувало, що немає сенсу робити щось самим; Багато хто схаменувся від божевільного принципу “кожен сам за себе”* (Den', 15. 01. 2016); *Багато жінок протягом життя вигадують свої непохитні постулати, які потім, як прапорці естафети, передають своїм донькам* (Rozdobudko “Hra v ratsorky”). Зорієнтованість на вузькоспеціалізовані семантичні параметри дає змогу виділити такі її різновиди: а) суб'єктну неозначеність дії: *...хтось займався дитячими цяцьками...* (Zabuzhko); *...хто-небудь коли-небудь буде прибирати цю країну?* (Zabuzhko); *“На гостини до Антоничів” у с. Борятин приїхало чимало гостей* (Den', 11.10.2016). Реченнєві структури останнього різновиду контамінують семантику суб'єктності та неозначеної кількості; б) суб'єктну неозначеність процесу: *Інтеграцію України в Європу підтримують більшість українців* (Den', 14.05.2017); *Деякі учнів хворіло вже впродовж тижня...* (Den', 14.04.2009). У поданих конструкціях засобом експлікації суб'єктної неозначеності процесу є складений компонент; в) суб'єктну неозначеність стану: *...хтось організовує відпочинок, хтось відпочиває* (Den', 09.10.2007); *...частина міщан гарячково бігає по роботі, а решта просто відпочиває* (Den', 06.11.2009); г) суб'єктну неозначеність якості: *Хтось винен у цьому* (Den', 22. 08. 2017); *Якщо хтось із чиновниківвинен, то буде покараний* (Den', 17.11.2016);

2) об'єктна неозначеність, що вказує на невизначені об'єкти, невідому їх кількість й експлікована займенниками чи субстантивованими мовними одиницями: *...чоловік постійно принохується до чогось* (Zabuzhko); *...дочка не поїняла її віри й потребує для справдження щось там іще* (Zabuzhko); *...стріляв утікачам у спину – і кількох таки поклав* (Zabuzhko); *Цікаво, а скількох він свого часу завербував...* (Zabuzhko). У двох останніх конструкціях спостерігаємо об'єктну неозначеність з нашаруванням кількісної семантики. Докладніша семантична інтерпретація об'єктних одиниць розглядуваного зразка дає змогу виділити такі підгрупи цих одиниць: а) об'єктну неозначеність дії: *...побачила кількох її колег-художників...* (Zabuzhko); *Аліса з подивом роздивлялася незвичної форми будинки, вулочки без жодного деревця й безліч крихітних кав'ярень...* (Rozdobudko “Pereityemriavu”); б) об'єктну неозначеність процесу: *Може, його щось непокоїть?* (Den', 08.04.2011); в) об'єктну неозначеність стану: *Напевно чимось особливим володіє ця земля* (Den', 29.04.2010); *...не надто когось шкода у тих битвах* (Den', 28.04.2016). Подекуди, крім об'єктного значення, можуть з'являтися інші семантичні відтінки. Наприклад, у реченнях *Юні учасники змагань мали лише кілька секунд, щоб зорієнтуватися, розігнати свій дрон і спрямувати його на трасу* (Den', 11.02.2018), *У мене багато часу, і я можу пити ці спогади маленькими ковтками* (Rozdobudko “Pereityemriavu”) представлено поєднання об'єктності та темпоральності. Контамінацію об'єктності та кількості зреалізовано в реченні *...останнім часом маємо чимало “іноземних волонтерів” на відповідальних державних посадах* (Den', 05.04.2017); г) об'єктну неозначеність якості: *Ми що чимось гірші?* (Den', 24.04.2017); *За словами автора, той чимось схожий на відомого у вузьких колах Олесь Бузину* (Den', 02.04.2013);

3) суб'єктно-об'єкта неозначеність, що становить контамінацію двох центральних семантичних відтінків – суб'єктності та об'єктності. Її реалізують переважно займенники, які на семантико-синтаксичному рівні корелюють із суб'єктною та об'єктною синтаксемами. Як засвідчує джерельна база, відповідно до значеннєвого різновиду опорного предиката доцільно розмежувати: а) суб'єктно-об'єктну неозначеність процесу: *Когось щось це хіба хвилює?* (Den', 03.03.2000); б) суб'єктно-об'єктну неозначеність якості: *Людина стає постійно ображеною на когось, формується відчуття, наче її хтось щось винен* (Den', 19.08.2015);

4) адресатна неозначеність, що вказує на невизначених осіб, задля яких хтось виконує дію, і формально реалізована неозначеними займенниками чи субстантивами з неозначеною семантикою: *А ось ручку комусь цілує, і записочку туди непомітно вкладає...* (Rozdobudko “Hra v ratsorky”); *...ніби це писала вона сама – комусь невідомому, далекому* (Rozdobudko “Vin: Rankovyiprybyralnyk”); *...говорила з кимось по телефону про те, що комусь треба дати “на лапу”* (Rozdobudko “Pereityemriavu”). Зрідка вияв неозначеної семантики мають адресати якісної ознаки: *Можливо, конфлікт через те, що він був винен комусь гроші...* (Den', 26.09.2017);

5) інструментальна неозначеність, що позначає чітко не окреслене знаряддя, за допомогою якого хтось виконує дію, й експлікована переважно неозначеними займенниками: *Штовхнув – я впала, облив чимось з вигуком “це за Жириновського”* (Den', 04.03.2018);

б) локативна неозначеність, що вказує на невизначеність близького чи далекого місцеперебування когось чи чогось і формально представлена переважно прислівниками. Докладна інтерпретація значеннєвої палітри цих одиниць уможливує розмежування локативів, які позначають: а) невизначене дуже близьке місце: *Але вона вже була зовсім близько... Зовсім близько* (Rozdobudko “Vin: Rankovyiprybyralnyk”); б) точно не окреслене далеке місце: *Жінка сиділа десь у глибині зали* (Rozdobudko “Pereityemriavu”); *...батькові це повезло, що далеко стояв* (Zabuzhko); в) нівельоване щодо ознаки далеко – близько місцезнаходження когось: *Я гадаю, гроші їй були потрібні для того, щоб десь переховатися* (Rozdobudko “Pereityemriavu”).

Специфіку проаналізованих граем становить те, що їхні маркери корелюють із засобами експлікації субстанційних синтаксем, зумовлених валентністю предикатів.

II. Предикатно-кількісна неозначеність – граема функційно-семантичної категорії неозначеності, що, корелюючи з предикатними синтаксемами кількості, вказує на різний вияв чітко не окресленої кількісної чи кількісно-вікової ознаки й репрезентована зазвичай аналітичними сполуками, до складу яких уходять мовні одиниці із зв'язковою функцією та прислівники (зокрема й ступеньовані), числівники чи інші транспоновані до сфери числівника одиниці. Репрезентанти предикатно-кількісної неозначеності можуть позначати наявність невеликої кількості суб'єктів: *Їх було небагато, але то були чи не останні гроші* (Rozdobudko "Pereityemriavu"); надто велику неозначену кількість суб'єктів: *Добре було б ще жабу впіймати – їх тут безліч* (Rozdobudko "Pereityemriavu"); змінну кількість суб'єктів: *Щодня саме після обіду відвідувачів ставало більше* (Den', 27.09.2017); кількісно-вікову ознаку, вказуючи на приблизну вікову характеристику когось чи чогось: *Хоча я тоді вже мав років 15...* (Den', 07.02.2003); *На час зустрічі з Шевченком [Лук'янович. – І. П.] мав сорок-сорок два роки* (Den', 10.11.2017).

III. Адвербіально-темпоральна неозначеність – граема функційно-семантичної категорії неозначеності, що вказує на невизначену тривалість, чітко не окреслені початок дії чи процесу, а також реалізує нечіткі межі їхнього завершення й представлена прислівниками, сполуками неозначених займенникових слів, числівників з іменниками. У цій групі доцільно виділити декілька значенневих підгруп відповідно до вказівки на: а) дуже короткий відрізок часу протікання певного руху чи дії: *У той день усе відбувалося швидко, навіть надто швидко* (Den', 12. 01. 2018); *Кілька секунд вона просиділа нерухомо...* (Rozdobudko "Pereityemriavu"); б) чітко не окреслений короткий відрізок часу протікання певної дії, процесу чи перебування в певному стані: *Виявляється, що він звільнився з роботи кілька днів тому!* (Rozdobudko "Pereityemriavu"); *На якийсь час у мені від того був навіть ущух мій постійно сверблячий біль* (Zabuzhko); в) неозначено тривалий проміжок часу, протягом якого відбуваються процеси, дії чи тривають стани: *Це прізвисько на багато років вкорінилося в неї...* (Rozdobudko "Pereityemriavu"); *...ми знайомі вже так багато років* (Zabuzhko); *...відбулася прес-конференція, яку в місті досить довго чекали* (Den', 05.05.2005); г) чітко не окреслений час завершення дії чи стану: *Якщо, звісно, колись одружиться* (Rozdobudko "Hra v patsorky").

IV. Адвербіально-кількісна неозначеність – граема функційно-семантичної категорії неозначеності, що вказує на малу, велику чи надто велику неозначену кількість чогось, на синтаксичному рівні корелює із синтаксемою, не зумовленою валентністю предиката, переважно детермінантною, і представлена прислівниками чи аналітично – числівниково-іменниковою сполукою: *...і так само й поготів безліч разів гасала Влада, по місті й поза містом* (Zabuzhko); *Україна витрачає на Пенсійний фонд більше, ніж на оборону...* (Den', 11.05.2017); *Україна має зробити більше, ніж прийняти стандарти НАТО...* (Den', 28.02.2018).

V. Адвербіально-локативна неозначеність – граема функційно-семантичної категорії неозначеності, яка вказує на узагальнене значення точно не окресленої відносно близької чи далекої відстані до чогось, експлікована компонентами, що не входять у валентну рамку дієслова, і має специфічні формальні репрезентанти: *...почула вона жіночий голос десь зовсім поруч, так близько, ніби він звучав у Анни-Марії в голові* (Rozdobudko "Vin: Rankovyirgyburalnyk"); *Рудий "кінський хвіст" маячив десь далеко попереду* (Rozdobudko "Hra v patsorky"); *Десь поблизу вирає море і тануть в розпеченому піску прохолоднічки хвиль* (Rozdobudko "Hra v patsorky").

VI. Атрибутивна неозначеність – граема функційно-семантичної категорії неозначеності, що вказує на невизначену ознаку предмета, перебуває в присубстантивній (присуб'єктній, приоб'єктній, приадресатній, прилокативній чи приінструментальній) сфері й зреалізована переважно неозначеними займенниковими словами прикметникового різновиду чи власне-прикметниками, наприклад: *...чи справді до їхнього "секрета" якийсь зловмисник не підбирався* (Zabuzhko); *...до автомата наближається якийсь дядечко з портфелем у руках* (Rozdobudko "Hra v patsorky"); *Він наспівує якусь ресторанну пісеньку* (Rozdobudko "Hra v patsorky"); *Я вчитала в якомусь журналі...* (Rozdobudko "Hra v patsorky"); *Хлопець тільки напередодні прийшов із поблизького села...* (Zabuzhko).

Граеми чотирьох останніх груп (адвербіально-темпоральної неозначеності, адвербіально-кількісної неозначеності, адвербіально-локативної та атрибутивної неозначеності) співвідносні із синтаксичними одиницями, які не передбачені валентною перспективою предиката.

Отже, неозначеність – функційно-семантична класифікаційна категорія, що має узагальнене значення невизначеного, неконкретизованого, приблизного вияву кого- або чого-небудь, якихось ознак, зокрема часових, кількісних тощо, структурована шістьма граемами (субстанційною неозначеністю, предикатно-кількісною неозначеністю, адвербіально-темпоральною неозначеністю, адвербіально-кількісною неозначеністю, адвербіально-локативною неозначеністю, атрибутивною неозначеністю) і зреалізована певними морфологічними одиницями.

Вичерпне студіювання статусу та структури функційно-семантичної категорії неозначеності можливе за умови ґрунтовного й комплексного аналізу поданої категорії на лексичному, словотвірному, морфологічному та синтаксичному рівнях. Перспективу дослідження вбачаємо в студіюванні власне-морфологічних та морфолого-словотвірних засобів вираження категорії неозначеності, а також докладного аналізу синтаксичної реалізації неозначеності в сучасній українській літературній мові.

References

Dudko, Iryna. “Semantyka i funktsionuvannia neoznachenykh zaimennykh u suchasni ukrainskii movi (*Semantics and the functioning of indefinite pronouns in modern Ukrainian language*)”. Diss. National Pedagogical Dragomanov University, 2002. Abstract. Print.

Horodens'ka, Kateryna. “Semantychnyy i morfolohichnyy potentsial predykativ kil'kosti (Semantic and morphological potential of quantity predicates)”. *Naukovyy visnyk Volyns'koho derzhavnoho universytetu im. Lesi Ukrayinky (Science Journal of Lesya Ukrainka Volyn State University)* 5 (2002): 23–26. Print.

Kavera, Nataliya. “Semantychna typolohiia predykativ stanu (*Semantic typology of state predicates*)”. Diss. NASU Institute of Ukrainian Language, 2008. Abstract. Web. 9 Feb. 2018.

Kondratiuk, V. “Typolohiia zasobiv vyrazhennia neoznachenoi kil'kosti v suchasni ukrainskii movi (The typology of expressions of indefinite amount in the modern Ukrainian language)” *Naukovy ichasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 10 : Problemy hramatyky i leksykolohii ukrainskoi movy (Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Series 10 : Problems of grammar and lexicology Ukrainian language)* 7 (2011): 36–39. Web. 11 Feb. 2018.

Mezhov, Oleksandr. *Subiektni syntaksemy u strukturi prostoho rechennia (Subject syntaxemes in the structure of the simple sentence)*. Lutsk: Vezha, 2007. Print.

Popovych, Nataliya. “Syntaksychna struktura rechen z chyslyvnykovym komponentom u suchasni ukrainskii movi (Syntactic structure of sentences with a numeral component in the modern Ukrainian language)”. Diss. NASU Institute of Ukrainian Language, 2002. Abstract. Print.

Semenenko, Oleksandra. “Semantychna valentnist mezuratyviv yak operatoriv funktsii neoznachenno velykoi kil'kosti (multyplitsynosti) v suchasnomu poetychnomu dyskursi (Semantic valence of measuratives as function operators of a large indefinite quantity (multiplicity) in a modern poetic discourse)” *Linhvistychni doslidzhennia (Linguistic Studies)* 33 (2012): 206–211. Web. 27 Feb. 2018.

Suchasna ukrayins'ka literaturna mova: morfolohiia (Modern Ukrainian Literary Language: Morphology). Za zah. red. Ivana Bilodida (Ed. By Ivan Bilodid). Kyiv : Nauk. dumka, 1969. Print.

Vykhovanets', Ivan. *Narysy z funktsionalnoho syntaksysu ukrainskoi movy (Essays about the functional syntax of the Ukrainian language)*. Kyiv : Naukova dumka, 1992. Print.

Vykhovanets', Ivan. “Teoretychni zasady katehoriinoi hramatyky ukrainskoi movy (Theoretical principles of categorial grammar in the Ukrainian language)” *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. Mykhaila Kotsiubynskoho (Scientific notes of the Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsiubynsky)* 2 (2000): 3–6. Print.

List of Sources

Den' (Day), 2005–2018. Web. 28 Feb. 2018.

Rozdobudko, Iren. *Hra v patsorky (Game in Beads)*. Kyiv : Nora-druk, 2009. Web. 27 Feb. 2018.

Rozdobudko, Iren. *Pereity temriavu (To Cross the Darkness)*. Kyiv : Folio, 2002. Web. 27 Feb. 2018.

Rozdobudko, Iren. *Vin: Rankovy prybyralnyk. Vona: Shosti dveri (He: the Morning Cleaner. She: The Sixth Door)*. Kyiv : Nora-druk, 2005. Web. 27 Feb. 2018.

Zabuzhko, Oksana. *Muzei pokynutykh sekretiv (The Museum of Abandoned Secrets)*. Kyiv : Fakt, 2010. Web. 25 Feb. 2018.

Надійшла до редакції 24 березня 2018 року.

STRUCTURAL-SEMANTIC ORGANIZATION OF THE INDETERMINACY CATEGORY

Iryna Poliak

Postgraduate student of Ukrainian Language Department, Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine

Abstract

Background: In Ukrainian linguistics recent studies of the structure of language and description of its units are based on the principles of functionalism. Mentioned newly linguistic direction allows us to focus on a succession of the most important linguistic units that serve as representatives of functional-semantic categories. Among all functional-semantic categorial units indeterminacy is the least studied category therefore to study the indeterminacy as a special mental, functional-semantic categorial value becomes more important.

Purpose: to provide the comprehensive analysis of the category of indeterminacy; to mark out central and peripheral means of explication; to make the analysis of structural-semantic features of the category of indeterminacy which is the basis for its internal grammeme division.

Results: Indeterminacy is a function-semantic category which indicates uncertainty and general or approximate manifestation of someone or something. The grammemes division is based primarily on semantic parameters. According to this fact we distinguished such grammemes as subjective indeterminacy, predicate-quantitative indeterminacy, adverbial-temporal indeterminacy, adverbial-quantitative indeterminacy, adverbial-locative indeterminacy, attributive indeterminacy. All of them formed the analyzed functional-semantic category as they have generalized meaning of indeterminacy. The role of the means of explication of indeterminacy is performed by different

parts of the language among which pronouns form the center in terms of the frequency of use. Nouns and numerals are represented less in this sphere.

Discussion: Exhaustive studying of the status and structure the functional-semantic category of indeterminacy is possible provided a thorough and comprehensive analysis of this category on the lexical, morphological and syntactic levels. The perspective of the research is seen in the investigation of morphological and morphological-word-formative means of expressing the category of indeterminacy as well as in a detailed analysis of the syntactic realization of obscurity in contemporary Ukrainian literary language.

Key words: function-semantic category, subjective indeterminacy, predicate-quantitative indeterminacy, adverbial-temporal indeterminacy, adverbial-quantitative indeterminacy, adverbial-locative indeterminacy, attributive indeterminacy.

Vitae

Iryna Poliak is a post-graduate student of the Ukrainian Language Department of Lesya Ukrainka Eastern European National University. Her areas of research interests include functional linguistics, categorical linguistics and communicative linguistics.

Correspondence: kovalukjrin2@gmail.com

Анатолій Приходько

УДК 811.112.2'623 : 373

КАТЕГОРІЙНИЙ СТАТУС НІМЕЦЬКОГО СУБСТАНТИВОВАНОГО ПАРТИЦИПА

Статтю присвячено комплексному вивченню субстантивованого партиципа (СП) сучасної німецької мови з метою з'ясування його гібридних лексико-граматичних властивостей. У німецькій мові можуть субстантивуватися як перші, так і другі партиципи, що пов'язано з необхідністю детального та нюансованого найменування людини за її якостями (антропомінація). Важливим способом найменування особи є такий різновид транспозиції, як синкретична граматикалізація – у нашому випадку наділення партиципа властивостями іменника (рід, число, відмінок, означеність / неозначеність), прикметника (ступені порівняння, абсолютність / відносність) і дієслова (час, стан, вид). При цьому одна частина СП виступає як група узуальних субстантиватів, зафіксованих словниками, а інша – оказіональних, що постають як контекстуальні номінації.

Ключові слова: субстантиват, синкретизм, граматична категорія, лексико-семантична група, частиномовна транспозиція, дериват, антропомінація.

У природних мовах існують численні явища, які виникають у результаті частиномовної транспозиції – процесом переведення знака з однієї категорії в іншу, що пов'язано з глибокими змінами на різних рівнях існування слова. Вивчення механізму транспозиції у світлі теорії номінації в цілому та субстантивації як її різновиду зокрема дає змогу глибше розкрити набір мовних засобів, використовуваних для найменування предметів і явищ навколишнього світу.

Транспозиція привертала й продовжує привертати увагу багатьох науковців (Babaytseva; Bally; Kuryłowich; Mel'chuk; Plunhuan; Ysmaylova та ін.), які основну увагу приділяють таким її різновидам, як конверсія та субстантивація. Особливо ретельно описано в науковій літературі субстантивованій прикметник німецької мови (Engel; Fleischer; Grimm; Heyse, Kinakh; та ін.). Привертав до себе увагу й субстантивованій партицип (Blatz; Paul; Syrotyna), але це ніколи не відбувалося без відриву від субстантивованого прикметника, з яким він має багато спільного, але відрізняється по суті: якщо перший є результатом синкретизації двох частин мови (іменник + прикметник), то другий – трьох (іменник + прикметник + дієслово). Інакше кажучи, як іменна форма дієслова та/або дієслівна форма іменника, субстантивованій партицип, або субстантиват вбирає в себе категорійні властивості щонайменше трьох автосемантичних частин мови – іменника, прикметника і дієслова.

Надзвичайна ємність змісту при компактності форми сприяють високій продуктивності вживання субстантивованого партиципа (далі – СП) у мовленні, що на тлі його недостатньої вивченості засвідчує актуальність проблеми. Коли партицип стає субстантиватом, він набуває номінативних, ад'єктивних і вербальних властивостей, які впливають на його граматичні та семантичні характеристики. Будучи продовженням нашої попередньої розвідки (Prykhodko), в якій йшлося про номінативні властивості СП, ця праця має на меті вивчення перш за все його категорійного статусу з особливим наголосом на описі його прийменникових і дієслівних властивостей.

Насамперед зазначимо, що до лексико-граматичного розряду слів під назвою "субстантивованій партицип" слід віднести групу першо- (суфікс *-nd*) і другопартиципних (суфікс *-te*) номінацій, які у процесі мовлення використовуються не в у своїй первинній функції (іменна частина присудка), а у вторинній (підмет, додаток). Це розрізнення має й графічну фіксацію, бо за правилами німецької орфографії вони пишуться з великої літери: *der / die Liebende* (той/ма, що кохає), *der / die Geliebte* (коханий/кохана = той / ма, кого